

Az európai információs szakemberképzés és Magyarország Felzárkózás vagy távolodás

Szepesváry Tamás

Európa '92 - megvalósulásban lévő politikai, gazdasági és kulturális gondolatrendszer, s egyben az egységes Európa létrehozásának sürgető dátuma. Nyugat-Európa és hazánk között a közeledés a tudomány és a kultúra területén már korábban megkezdődött. A nyolcvanas évek végén a fejlődő politikai és gazdasági kapcsolatok következtében azonban, most e folyamat jogi megerősítést is nyert: a magyar kormány memoranduma 1989. augusztus

1-én, Brüsszelben kinyilvánítja, hogy "Magyarország csatlakozik az európai integrációs folyamathoz, Európai Közösségi tagság nélkül"¹. Európa '92 így egyszerre erőpróbájává válik a most formálódó magyar társadalmi gondolkodásnak s a magyar gazdaságnak.

Európa '92 azonban nemcsak politikai, gazdasági integráció, hanem a nyugat-európai oktatásban megvalósuló cselekvés is. Néhány ide kívánczó adat:

- 1989/90 tanévben az Erasmus-program keretében több mint 20 000 egyetemi és főiskolai hallgató kezdi meg ösztöndíjas tanulmányait valamelyik másik tagország felsőoktatási intézményében,
- 4046 oktató - egyéves ösztöndíjjal - előkészíti az országok közötti oktatási programokat, ismerkedik az eltérő oktatási rendszerekkel, s elmélyíti szakmai ismereteit egy másik tagországban,
- kijelölték azt a 84 európai egyetemet és főiskolát, amelyeken az európai hallgatók úgy tanulhatnak, hogy az iskolaváltás esetén a folyamatosságot különbözeti vizsgák letétele nélkül is elismerik,
- természetesen folyamatban van a diplomák kölcsönös elismerésének a kérdése is, a közösen kialakított követelmények meghatározása.

Az európai információs szakemberképzésről

A könyvtári és tájékoztatási szakemberek (továbbiakban információs szakemberek) részére jelzésértékű és figyelmeztető, hogy az első európai képzési kongresszus ("1. Europäischer Ausbildungskongress") az információs szakemberképzés ügyében ült össze Hannoverben, 1989. október 16-29 között: "Az Európai Közös Piac konzekvenciái az információs szakemberképzésben"² címen.

A rendezés feladatát is információs szakemberképző intézet, nevezetesen a Fachhochschule Hannover Könyvtár-, Információs és Dokumentációs kara vállalta, személy szerint Dr. P. *Blumendorf* dékán és munkatársai, valamint a hallgatók³, de a kongresszust az Európai Közös Piac oktatási bizottsága, az alsó-szászországi tartomány, és több európai és multinacionális nagyvállalat (Siemens, OCE, IBM stb.) támogatta.⁴

A kongresszus bevezető előadását *Kernig* professzor tartotta (Trieri Egyetem) "A világ 2000-ben" címen. Az előadás közvetlenül nem foglalkozott az információs szakemberek képzési kérdéseivel, de felvázolta az információs intézmények, könyvtárak jelenlegi és várható társadalmi környezetét, bemutatva az amerikai, nyugat-európai, Szovjetunió és a fejlődő országok eltérő fejlődési vagy hanyatlási trendjeit. Az egyesített Európa komoly vetélytársa lehet az Egyesült Államoknak és Japánnak. A nyugat-európai fejlődés önmagában kiegyensúlyozot, de ez a világ egészére nem mondható el, s a lemaradó vagy elmaradt régiók nehezítik az egyetemes fejlődést. A fejlődés gyorsításában vagy hátráltatásában meghatározó szerepe van a politikának.

A nyitó előadás után került sor az egyes országok információs szakemberképzési rendszereit bemutató plenáris előadásokra, sorrendben az angol, német, francia, belga, holland, olasz s végül a magyar képzés ismertetésére.⁵

A kongresszus ezután több munkacsoportban folytatta munkáját, az alábbi témákban:

- az információ feldolgozás oktatása,
- új képzési irányok, az oktatás új tartalma,
- a hivatás követelményei és a szakemberképzés,
- a modern felsőoktatás didaktikája és metodikája,
- a folyamatos képzés, továbbképzés.

A záró napon a szekciók elnökei tömör jelentésben jellemezték a munkacsoportok előadásait, vitáit és a fontosabb megállapításokat, végül *Blumendorf* professzor összegezte az eredményeket.

Rendkívül nehéz az elhangzott előadások, hozzászólások és viták alapján ennek a sokszínű, sokféle nemzeti oktatási sajátosságokat mutató, de valamiféle egységre törekvő információs képzés jegyét körvonalazni.

Az oktatáspolitikai konzekvenciák

Az első problémakörbe tartoznak azok az általános érvényű oktatáspolitikai törekvések, amelyek az egységes Európára 1992-től várhatóan jellemzőek lesznek. Néhány ezek közül:

- együtt élni a nemzeti oktatással, a korábban kialakult nemzeti oktatási rendszerekkel, sajátosságokkal,
- a nemzeti oktatást modern tartalommal megtölteni, azaz megvalósítani a külföldi és nemzeti szakmai ismeretek integrációját (például: a nemzetközi szakirodalom használata az oktatásban, külföldi tankönyvek alapján való felkészülés, a nemzetközi kutatások eredményeinek beépítése az előadásokba - szemináriumokba, külföldi praktikumok megvalósítása, vendégprofesszorok fogadása, stb.),
- a nemzeti oktatási rendszerek modernizálása, a jó tapasztalatokhoz való igazítása,

- a hallgatók multikulturális szemléletének kialakítása, erősítése; a tagországok kultúrájának, történelmi hagyományainak, jellegzetességeinek megismertetése és megértetése;
- mentalitás-formálás: az évszázadokon keresztül kialakult nézetek, sablonok lebontása; a “toleráns Európa-kép” formálása;
- minden eddiginél nagyobb követelmény felállítása a nyelvtudás, -ismeret elsajátításánál, a nyelvi akadályok felszámolása: passzív helyett aktív nyelvtudás két idegen nyelven. (“Közmegegyezéssel” ezek egyike az angol).

A tartalmi változások súlypontjai az információs szakemberképzésben

A második problémakör már közelebről érintette az európai információs szakemberképzés sajtóosságait, tartalmi kérdéseit. Itt egyértelműen megállapítható, hogy a hagyományos könyvtári és információs programokban a súlypontok erősen az “információs tartományok” irányában tolódtak el.

Az európai programokban általában kétéves *számítástechnikai képzést* kapnak a hallgatók, amelyek keretében alapvetően a programozással, rendszerelemzéssel, szoftver értékeléssel, de természetesen a hardver-, távadatvitel kérdéseivel is találkozhatnak. A képzés gyakorlati része gépteremhez kötött, s olyan készségeket adnak a hallgatóknak, hogy a diploma kézhezvételekor bármelyik információs intézmény, könyvtár terminálján dolgozni tudjon. Rendkívül hangsúlyos az online technikával összefüggő gyakorlati képzés is. Se szeri, se száma a kongresszuson bemutatott számítógépes gyakorlóprogramoknak; Computer-Assisted Instruction, Computer Based Training, Retrieval-Simulation, Retrieval-Emulation, Übungsdatenbank-Programm, Intelligent Tutor System, Computer Based Marketing stb.

Új jelenség a CD-ROM technika kiemelt oktatása: a Freie Universität/Berlin önálló tárgyként tanítja a CD-ROM adatbankok és adatbázisok építésének tervezési-, szervezési kérdéseit, de a többi programban is hangsúlyos helyet kap ez a fejlődő információhordozó és -forrás. A számítástechnikával összefüggő ismeretek át meg átszövik a többi klasszikus tantárgyat is: a bibliográfiai leírás, katalogizálás tantárgy az “osztott katalogizálás” irányába halad; az osztályozásban megjelent a teljes szövegben való keresés (free and full-text searching) és a mesterséges intelligencia oktatása. A rendszerszervezés stúdiuma a könyvtári és információs intézeteken belüli (“inhouse system”), az intézmények közötti helyi hálózatok (“local area network”), és az országos és nemzetközi számítógépes rendszerek problémáival foglalkozik.

A helyi, nemzeti, és az országok közötti intézmények, szolgáltatások és rendszerek összekapcsolása óhatatlanul két új stúdiummal gyarapította az információs programokat: az *information management*, valamint az *information marketing* (újabb nevén: information economy) tantárggyal. Irányítás, vezetés, döntési folyamatok, hatékonyság, munkaszervezés, gazdaságosság, belső és külső erőforrások, jogi és pénzügyi ismeretek stb.- az új stúdiumok deszkriptorai.

Szinte minden programban szerepel a hazai “*Könyvtár és társadalom*”, “*Olvasásismeret*” tárgyhoz hasonló stúdium, de itt is erősödött az információs jelleg; erre

utalnak az új elnevezések: Library and Information Environment, Information and Society, User Communities, Informationspsychologie.

Több programban megtalálható az írásos és szóbeli közléskészség fejlesztésének a tárgya, méghozzá az első tanévben, kétféléves stúdiumként (Communication Skills). E tárgy indoklásaként elhangzott, hogy az információs szakember alapvetően információ-közvetítő, akinek mind az egyéni és csoportos; mind a szóbeli-, írott vagy képi információközlésben jártasnak kell lennie. Viszonylag kevés szó esett a hagyományos könyvtári stúdiumokról. Ennek magyarázata, hogy az előadók elsősorban az oktatás új elemeire, tartalmára hívták fel a figyelmet. Ugyanakkor - a másik szekcióban - az információs szakemberrel szemben támasztott követelményeknél többször is elhangzott a műveltség, az információs etika, multikulturális szemlélet, hivatástudat igénye. Ezek gyökerei - többek között - a könyvtár- és művelődéstörténeti stúdiumokra vezethetők vissza.

Gondolatok a szervezeti-formai változásokról

A szakemberképzés harmadik problémakörébe csoportosíthatók az oktatás szervezeti-formai kérdései. Az információs és könyvtárosképzésben az európai trend a

- 4 éves képzés megszilárdítása, valamint a
- fokozatosság elvének érvényesítése.

A tervezett négyéves képzés természetesen egyszakos, nappali (full-time) oktatás, de kiegészítve két - néhol három - idegen nyelv oktatásával, és nagyon sokféle, sokszínű, a hallgató által választható speciális kollégiumokkal.

A négyéves képzés és a fokozatosság kombinálására jó példa a francia és az angol oktatási modell. A *francia felsőfokú képzés* az érettségi után (17 éves korban) kezdődik és két év után a hallgató (19 évesen) könyvtár-információs asszisztensi záróvizsgát tehet. A hallgatók 73%-a itt befejezi tanulmányait, lezárva a képzés első ciklusát. A diplomával befejeződő képzést a második ciklus jelenti, ahol - aki az első ciklust sikeresen befejezte és tanulmányait folytatni kívánja, az 21 éves korára megszerzheti a Bachelor of Library Science fokozatot. Aki viszont még egy évet elvégez, elnyeri az egyetemi fokozatot (Master of Library Science). A harmadik ciklus a doktorandus kurzus, amelynek első éve a disszertáció témájában való kutatás, befejezése pedig függ a doktorandus eredményességétől⁶.

Az *angol képzés* hagyományosan 3 éves oktatás után nyújtja az első diploma-fokozatot (BLS vagy BIS), illetve további egy vagy két éves kurzussal szerezhető meg a Master fokozat. Új jelenség viszont, hogy az általános könyvtáros-információs képzés mellett, megjelentek az érettségi után rögtön megkezdhető szakosított képzési formák is⁷.

Az *NSZK-ban* a főiskolai képzés 3 éves, de az európai közelítés miatt tervezik az egy évvel hosszabb oktatás bevezetését. Egyébként a kilenc főiskola⁸ biztosítja a közművelődési és tudományos könyvtárak, valamint az információs intézetekben dolgozó szakemberek 85%-át.

A német egyetemi képzés - függően az egyetemi autonómiától és a tradícióktól - különböző időtartamú és szervezésű. A Kölni Egyetem Könyvtártudományi Tanszékén a képzés 4 éves. A hallgató főszakként a könyvtártudományt hallgatja, s ehhez két vá-

lasztható kötelező mellékszaktot vesz fel. A Freie Universität/Berlin kétfokozatú képzést szervezett: az első fokozat 3 év (Diplom Bibliothekar an Wissenschaftlichen Bibliotheken), míg a második fokozat a "Magister vagy Dr. phil." kurzus. Az egyetemen más főszakot végzők e második fokozatot mellékszakként felvehetik. A Konstanzi Egyetem magas színvonalú információs szakemberképzése (Informationswissenschaft, Information management) kizárólag posztgraduális, 4 szemeszteres képzés.

E néhány példából is érzékelhető, hogy az oktatás szervezeti formái, időtartama távolról sem egységes, mégis a 4 éves képzés irányában halad a "közgondolkodás".

A másik igen vitatott kérdés az, hogy *hogyan képzelhető el az egységes európai képzés?*

Az egyik lehetőség egy közös európai információs "curriculum" megalkotása, European Library and Information Studies elnevezéssel vagy a német javaslat szerint "international integrierter Studiengang". Az egységes képzésben meg kellene határozni azokat a könyvtári-, dokumentációs és információs fő- és melléktárgyakat, stúdiumokat, gyakorlatokat, amelyek egy felsőfokú könyvtári vagy információs szakember szakmai tudását jelentik, amelyek - magas szintű nyelvtudás esetén - bármely típusú információs intézményben, bármelyik európai országban konvertálható. Ez az elképzelés hallatlan nagy szakmai és érdekegyeztetést, rugalmasságot kíván az esetleg létrejövő kidolgozó munkacsoport tagjaitól, vagy szakértői testülettől.

A másik lehetséges közös képzési forma egy kicsit a céhlegények európai vándorlásához hasonlít. Eszerint a hallgató az első évben alapképzésben részesül valamelyik nemzeti oktató intézményben. A második évben folytatja tanulmányait egy másik ország egyetemen, főiskoláján. A harmadik év a gyakorlat éve, egy további harmadik külföldi országban. Összegzésre és a záróvizsga letételére a negyedik évben visszatér újra a nemzeti "alma mater"-be.

A nagyon vonzó elképzelésnek számos problémája van: a harmadik évre tervezett gyakorlat a többi szemeszter sorrendjének, összefüggéseinek átrendezését igényli, azaz az első két évben minden lényeges elméleti és gyakorlati tárgyat meg kell tanítani, s a negyedik év a diplomamunkára és a "spec. koll."-okra marad. Egyébként elég költséges - igaz szakmailag megtérülő - formának ígérkezik. (Svéd kollégákkal beszélve, elmondták, hogy jelenleg a svéd oktató intézet a hallgató külföldi gyakorlatánál a költségek 1/4-ét fizeti, a fennmaradó költséget a hallgató maga vállalja. A külföldi gyakorlat viszont nem kötelező, csak lehetőség).

A harmadik lehetséges forma az European Community Course Credit Transfer System (ECTS-program, szabad fordításban: átvihető, hitelesített vizsgarendszer Európában) elterjesztése az információs képzésben. Lényege, hogy bizonyos tárgyak magas szintű teljesítése esetén az eredmény vizsgapontokban kifejezhető, "hitelesíthető". A hallgató meghatározott pontszám elérése esetén folytathatja tanulmányait más, országon belüli vagy külföldi tanintézetben (transzferálja a creditet = beválthatja vizsgaeredményeit), különbözőzeti vizsgák letétele nélkül. Az új oktatási intézetben újabb krediteket gyűjt, sőt szabadon választott tárgyakkal további pontszámokat szerez. (Az egyes tárgyak maximális pontszáma eltérő - szakmai súlyosságuk szerint). A kredittel megszerzett diploma az Európai Közösségen belül színvonalat jelent, mivel az ECTS-program keretében jelenleg kijelölt 84 tanintézet oktatási, szakmai, tudományos felkészültsége, felszerelt-

sége összeurópai mércét jelent (nemzetközileg elismert oktatási, kutatási tevékenység, többnyelvű konzultációs lehetőség biztosítása, publikálás, stb.).

Nehéz eldönteni, hogy a három elképzelés közül melyik valósítható meg. Többen az ECTS-programra voksoltak, mivel ez már egy elindított, s az Európai Közösség által támogatott kísérlet. Ugyanakkor a másik két elgondolás egyes elemei - hallgatók cseréje, külföldi gyakorlatok szervezése, vendégprofesszorok hívása-küldése, közös tankönyvek, jegyzetek használata stb. - részben megvalósult, vagy folyamatban lévő törekvés.

Fachhochschule, Hannover

A kongresszus munkája közbeni kitérő a főiskola Könyvtári, Információs és Dokumentációs Karának a meglátogatása volt.⁹

Az 1979-ben alapított főiskola - amely a Hannoveri Egyetem önálló könyvtáros-információs kara - jelenleg három szakon képezi a hallgatókat:

- könyvtártudomány,
- általános dokumentáció és információ,
- biotudományok (gyógyszerészet, biokémia, zoológia, botanika, agrártudományok) dokumentációja.

A főiskolára évente 42 könyvtárszakos-, 20 általános dokumentáció/információ szakos-, és 22 bio-szakos, összesen 84 elsőéves hallgatót vesznek fel numerus clausus rendszerben. Ez azt jelenti, hogy a jelentkezőket felvételi vizsga nélkül, az iskolai eredményeik sorrendjében veszik fel, úgy, hogy 60%-uk azonnal megkezdí tanulmányaikat, míg 40%-uk csak a következő évben kerülnek be a főiskolára, s addig várólistán szerepelnek.

1989/90 tanévben 250 hallgató tanul a főiskolán. Az oktatás munkáját 11 professzor, 4 óraadó tanár, 7 technikus, adminisztrátor segíti.

A jelenlegi három szak tantervét ötéves kutató-fejlesztő munka előzte meg, német alaposítással¹⁰. A kutatás első fázisa 1978/79, tehát a főiskolai oktatás megindításának előkészítő szakasza: elkészültek az első programok, tantervek s megtörtént a beiskolázás jogi, pénzügyi s egyéb feltételeinek biztosítása. Az 1980/82 között fokozatosan megkezdtek működésüket a számítógépek, a laboratóriumok, a nyomda-, film és reproüzemek, a gyakorlóhelyek. Valamennyi tantárgy programját, tantervét és vizsgarendjét kipróbálták. A harmadik fázisban (1983/85) megkezdtek az első évek tapasztalata alapján a tantervek és a gyakorlatok módosítását, az arányok kiigazítását. Ezek után az elképzelést az alsó-szászországi tartomány oktatási reform bizottsága elfogadta, megerősítette s így a kidolgozott tanterv és az oktatás rendszere végleges bevezetésre került¹¹.

A tanterv 21 főtárgyat - nagyobb oktatási blokkot - tartalmaz. A 21 főtárgy további, 160 féle kisebb tartalmi egységet foglal magában.

Példaként álljon itt a számítástechnika főtárgy részletezése:

Informatika (öt féléven keresztül oktatott főtárgy)

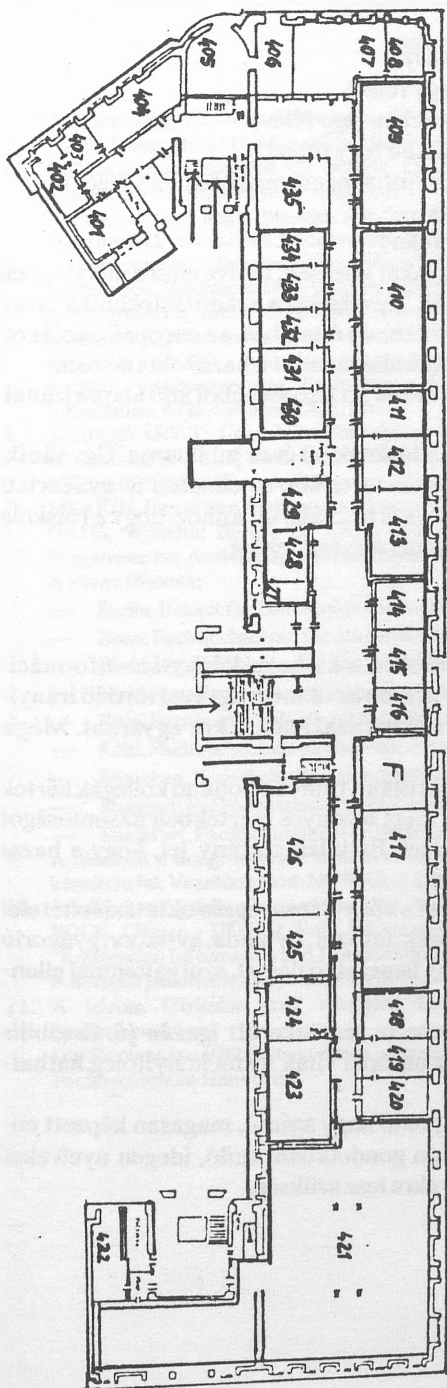
Adatfeldolgozás I. II. III. (három félév)

Adatrögzítő berendezések kezelése (egy félév)

Könyvtári programozás (három félév)

Programozás a dokumentáció/információ területén (három félév)

Információs rendszerek alapelvei (egy félév)

1 sz. ábra

A Hannoveri Könyvtári-, Információs- és Dokumentációs Főiskolai Kar elhelyezése, a funkciók felüntetésével

Társalgó 401

Dékáni iroda, tanári és munkaszobák
402, 405, 406, 408, 414, 415, 416,
418, 424, 432, 433, 434

Oktatótermek 409, 410, 417, 426

Szemináriumi helyiségek 430, 431

Tanácssterem 407

Nagyszámítógép 415

Adatfeldolgozó laboratórium 413

Online-laboratórium tíz terminállal 425

Számítógép karbantartó helyiség 427

Fotó- és reprolaboratórium 428

Házinyomda 429

Könyvkötészet 411, 412

Olvasóterem és könyvtár (20 000 könyv,
100 féle periodika, av dokumentumok,
mediák; az állomány 30%-a idegen nyelvű irodalom) 421

Könyvraktár 422

Bio-laboratórium (fiziológiai, mikrobiológiai és biokémiai kísérletek végzésére) 423

Tárolóhelyiség 435

- Információs rendszerek: előadás (egy félév)
- Információs rendszerek: szeminárium (egy félév)
- Információs rendszerek a bio-tudományokban (egy félév)
- Könyvtári számítógépes rendszerek analízise (egy félév)
- Számítógépes rendszerek a dokumentáció/információ területén (egy félév)
- Mikroszámítógépek általában (egy félév)
- Mikroszámítógépek a könyvtárban (egy félév)

A három szak hallgatói az egyes részanyagokat közösen, illetve eltérő mélységben vagy elkülönülten (pld. a bio-tárgyakat) tanulják. Egyébként a számítástechnika tárgy témaköréből is kiderül, hogy a hannoveri főiskolán, de általában az európai iskolákon sokkalta nagyobb hangsúly tevődik e tantárgy oktatására, mint a hazai oktatásban.

A főiskola teljes felszereltségét talán az iskola 35 helyiségéből álló alaprajzának bemutatásával is érzékeltetni lehet. (1. sz. ábra)

1989. október 20-án volt a főiskola fennállásának 10 éves jubileuma. Úgy tűnik, hogy a jól előkészített oktatás programja, a képzés tartalma, az elméleti és gyakorlati oktatás összhangja, az iskola európai felszereltsége is hozzájárult ahhoz, hogy a főiskola lett az első európai információs képzési kongresszus megrendezője.

Összefoglaló megjegyzések

A következtetések levonása lényegében rábizhatók a hazai könyvtári-információs szakemberképző intézetek tanáira, hallgatóira, de az oktatás ügyével törődő irányítókra és a szimpatizáló könyvtárosokra, információs szakemberekre egyaránt. Mégis néhány rövid megállapítás ide kívánczik:

- a magyar oktatási helyzetet bemutató előadás után a finn és a holland kollégák kérték a magyar oktatási programok színopszist, mert bizonyos mértékben hasonlóságot éreztek egy kis nemzet oktatási törekvéseivel. Ez talán szerény jel, hogy a hazai oktatás tartalmában elindult az európai úton;
- a pozitív jelek ellenére a magyar információs és könyvtárosképzés oktatási feltételei annyira versenyképtelenek (épület, számítógép, műszer, nyomda, av-labor, gyakorló üzemek stb.), hogy azt csak elméleti tudással, ismeretközléssel, szorgalommal ellensúlyozni nem lehet;
- az állandósult felsőoktatási reformok közepette sem sikerült igazán jó, flexibilis képzési elképzeléseket kialakítani. Talán az európai viták termékenyítőleg hathatnak a jövőbeli fejlődésünkre.

Végezetül: az európai illeszkedéshez elegendő nagy számú, magasan képzett európai összefüggésekben és multikulturális módon gondolkodni tudó, idegen nyelveket ismerő könyvtárosokra, információs szakemberekre lesz szükség.

Oktatási feladatnak ez nem kevés.

Hivatkozások

1. "Ungarn sollte sich dem europäischen Integrationsprozess anschliessen, ohne EG-Mitglied zu werden".
Forrás: Perspektive '92. Monatlicher Brief zum Europa ohne Binnengrenzen. 8. September 1989. p. 3.
2. "Informationsspezialisten für Europa. Die Konsequenzen des europäischen Binnenmarktes für die Ausbildung von Informationsfachleuten.
A kongresszuson angol, benelux, dán, finn, francia, NSZK, olasz, svájci, svéd, valamint NDK és magyar szakemberek vettek részt, hozzávetőleg 400 fő.
3. A Hannoveri Egyetem keretében működő Fachhochschule Hannover Fachbereich: Bibliothekswesen, Information, Dokumentation (BID) lényegében önálló főiskolai kar, élén dékán.
4. A kongresszust kamarakiállítások, bemutatók szinesítették: bemutatkozott a Hannoveri Főiskola, a Konstanzi Egyetem információs tanszéke. Állandó "standja" volt az Európai Közös Piac képviselőinek, ahol az ECHO információs rendszert demonstrálták. A kiállítók között szerepeltek: Fachinformationszentrum, Karlsruhe, a Deutsches Institut für Medizinische Dokumentation und Information, Köln, Siemens, OCE, stb.
5. SZEPEŠVÁRY T.: Ungarische Bestrebungen für moderne Ausbildung von Informationsfachleuten und Bibliothekaren. ELTE Tanárképző Főiskola.
6. SOENEN, Héléne: Facts on Education and training of information Specialists in France.
7. MEAKIN, Barry: The Training and Education of Professional Librarians in Great Britain.
8. GAUS, Wilhelm: Berufe im Archiv-, Bibliotheks-, Informations-, und Dokumentationswesen. Ein Wegweiser zur Ausbildung. - Berlin, Heidelberg, 1986. Springer Verlag, 234. p.
A kilenc főiskola:
— Berlin, Institut für Bibliothekswissenschaft und Bibliothekerausbildung der Freien Universität,
— Bonn, Fachhochschule für das öffentlichen Bibliothekswesen,
— Hamburg, Fachhochschule Hamburg, Fachbereich Bibliothekswesen,
— Hannover, Fachhochschule Hannover, Fachbereich BID,
— Köln, Fachhochschule für Bibliotheks- und Dokumentationswesen,
— Köln, Fachhochschule des Bundes, Abteilung Bibliotheks-, und Dokumentationswesen,
— München, Bayerische Beamtenfachhochschule, Fachbereich Archiv- und Bibliothekswesen,
— Stuttgart, Fachhochschule für Bibliothekswesen,
— Frankfurt, Fachhochschule für Bibliothekswesen.
9. A főiskolát a kongresszuson szintén résztvevő ZSIDAI József (NME Könyvtár) főigazgatóval együtt kerestem fel. Vezetőnk Prof. NOWAK, a számítástechnika tanára volt.
10. A hannoveri főiskola programjával kapcsolatos kutató-fejlesztő munkát publikálták:
BOCK, Günter - HÜPER, Rolf: Informationstransfer als Beruf. Abschlussbericht des Modellversuchs "Konzeption Information und Dokumentation" (Modellversuch BID.) Hannover 1987. 128. p.
A kutatási jelentést a Könyvtártudományi Szakkönyvtárnak átadtuk.
11. A három főiskolai szak részletes tanterve ugyancsak megtalálható a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban:
Die Studiengänge Bibliothekswesen, Allgemeine Dokumentation, Biowissenschaftliche Dokumentation, Fachhochschule Hannover.